

Lehota János

MESTERSÉGE: SZOBRÁSZMŰVÉSZ

Kovács Péter könyve Rétfalvi Sándor
Munkácsy-díjas szobrászművésről

A reneszánsz korának művésze csak mester volt, aki a műhelyekben megtanulta a festészet, a szobrászat szabályait, amihez aztán maga is hozzáette a tehetsége, egyénisége értékeit. A művészetet nem csinálták, mert az ember még szervesen élt a természetben, Istenben, de azt már érezte, hogy amint civilizációt teremt – városokat épít – el is távolodik tőlük. A paloták eltakarják a táj szépségeit, a városon kívül maradnak a növények, az állatok, és ők, az emberek is más viszonyok közé kerültek. A reneszánsz művésze nem tudta, hogy stílust teremt, ő csak érzékeny volt arra a nagy változásra, amely az élet minden területén bekövetkezett. Visszahozta a Bibliát az embernek, mert már a bűn felé kezdett el menni, visszahozta a természetet, amit elsőként ez a korszak kezdett el rombolni.

Az élet részévé tette azt a világot, amit elhagyott. A reneszánsz kornak festői, szobrászai mesterek voltak. Azért hivatkozom e nagy korszakra, mert Kovács Péter bevezető tanulmányában vissza-visszatér a szakmaiság, a mesteriség fogalma, maga Rétfalvi Sándor is úgy fogalmaz - ars poétikaszerű gondolatával -, hogy „egyetlen játékszabályra ügyelek fiatal korom óta: tisztességes szakmai munkát csinálni...” A bevezető írásmű többszöri elolvasása után is ez a gondolat maradt meg bennem, mert számomra is ez a legfőbb vezérlő elv, ugyanakkor nagyon érzékelhetően olyan világba érkezünk – szinte a „végsemmiség” előtti állomáshelyen -, amelyben korántsem a „tisztességes szakmai munka” az érték; felszínes olcsóság, látványos szemfényvesztés, sikert jelentő szereplés pénzre váltható termékei teremtenek piacot. Nem folytatom annak kifejtését, hogy a művészet haldoklik, hiszen az emberi világ is

pusztulás felé halad, csak ennek összefüggésében mondom, hogy ha az ember eltávolodott az Isten teremtette élettől, akkor az embernek azt az alkotását, amely ezt az utat támogatja, nem tekinthetem művészetnek. A művészet a mesterek munkájával kezdődött, és oda kell ismét visszatérnie.

A Rétfalvi Sándor munkáit összefoglaló könyv voltaképpen egy intim „tárlat”. Magunk maradunk benne, de bejárhatjuk általa az ország és a külföld számos helyét, ahogy Kovács Péter írja Rétfalvi Sándor munkásságáról: „eredményei és hatása szűkebb pátriája, Pécs és Baranya

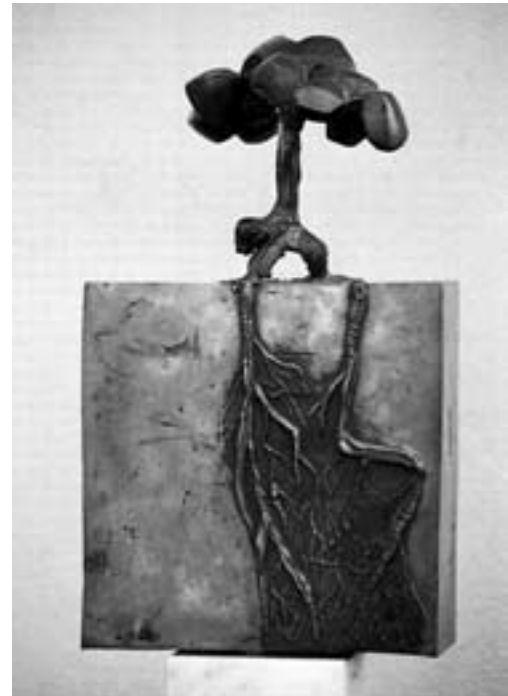
határain messze túl meghatározó részeseivé lettek a hazai művészeti élet egészének, az annak kereteiben és lehetőségeiben bekövetkezett változásoknak”. A könyv műfaja is igazolja a maga létezését, ezt a tartalmat csak könyvben kaphatjuk meg ilyen mélységben. A megjelenés dátumát nézve – 2006 – kerestem a társ évszámot, de jólesően láttam, hogy a kiadvány semmilyen évfordulót nem ünnepel, tehát nem kapcsolja magát a „fecsegő felszínhez”. A hallgatag „mélyből” született, hiszen Rétfalvi Sándor több mint négy évtizedes, mennyiségében is jelentős életművét tartalmazza. Ehhez a teljesítményhez nem kellett évfordulót keresni.

A szép kiállítású könyv több ember, művész-

társak munkája. Kovács Péter jegyzi a könyvet, aki részletes bevezető tanulmányában végig tárgyias marad, szerényen „kortársként” háttérben marad, bár közeli tanúja lehetett annak a történetnek – írja Rétfalvi Sándorról –, „ahogyan a fiatal szobrász valami egészen lenyűgöző magabiztonsággal és határozott meggyőződéssel a maga választotta útra lépett, s ahogyan azt ma is töretlen hittel járja.” A könyvet szerkesztette, válogatta, a grafikai tervet készítette a barát és művészpartner Pinczehelyi Sándor, Munkácsy-díjas, Érdemes Művész. Ő jegyezte fel Rétfalvi Sándor hitvallását, a művészi szolgálat értelmezését. A bibliográfiát Mendöl Zsuzsanna állította össze. A gazdag bibliográfiából megtudhatjuk, hogy Rétfalvi Sándor elméleti munkát is írt Bronzszobrászat. Archaikus bronzöntési eljárások címmel. Számos róla szóló magyar és német nyelvű mű született, melyek között Fürös Iloná-

Havi-hegyi Korpusz

Életfa I.

Vaserdő

Család

val való közös kiállításairól is olvashatunk. Fürtös Ilonával, Munkácsy-díjas kárpitművésszel – feleségével – nemcsak több ízben kiállítottak, hanem fiatal művészként a székesfehérvári István Király Múzeumban egyik közös munkájukkal, a Golgothával érdemleges figyelmet keltettek. Majd jelentős hazai és külföldi – Ausztria, Németország, Horvátország – egyéni és csoportos kiállításairól vehetünk tudomást. A műalkotások fotóit Körtvélyesi László, Kaiser Ottó és Szakonyi Attila készítették. A nyomdai előkészítés munkáját Pinczehelyi Márk végezte.

Kovács Péter a bevezető tanulmányában végigtekint Rétfalvi Sándor mai napig tartó életútján, sokoldalú munkásságán. Ahogyan a tehetséges fiatal művészyeniségek nevelték, formálták – Somogyi József, Szabó Iván, Pátzay Pál, Franz Wotruba, Amerigo Tot –, ugyanígy tanította, nevelte ő is a fiatal tehetségeket, és ezt a művészszerzői és pedagógiai munkáját ma is végzi a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karán. Művésztaarsaival – Bencsik István, Fürtös Ilona, Keserű Ilona, Morvay László – azt kívánták elérni – vallja –, „hogyan egy olyan művészpédagógus generáció nőhessen fel, akik mindarra nyitottak, amit nekem a Képzőművészeti Főiskola után kellett megtanulnom.” Már a főiskola elvégzése után, 1964-ben elkezdődött Rétfalvi Sándor szobrásztanári munkája a Pécsi Művészeti Gimnáziumban, aminek szakközépiskolává szervezésekor művészeti igazgatóvá nevezik ki. 1982-ben a Pécsi Tanárképző Főiskola tanára, majd tanszékvezetője lett, a Janus Pannonius Tudományegyetemen pedig 1991-től egyetemi tanár kinevezést nyert. 1995-ben létrejött az önálló Művészeti Kar, ahol az akkreditált doktorképzés fémszobrászati programjának lett a vezetője, 2000 óta pedig a jelen időben is a Művészeti Kar doktoriskolájának vezetője. A művészszerzői munka rendkívüli hatását előbb a maga nagy átalakulásán érezte, amikor fiatal diplomásként a burgenlandi Sankt Margarethenben, egy kőbányában működő alkotótáborban kapott ösztöndíjas lehetőséget. Váratlan és felzaklató élmény volt számára az újjal és a mással való szembenézés, amit ott látott és megismert – mondta -, az „... egy másfajta plasztikai gondolkodásmód...”, mint amibe én beleszülettem és beleneveltek.” Az itthoni kultúrpolitika nem kis gyanakvással figyelte és tűrte az ilyen művésztelepek létezését. A burgenlandi élményt ugyanis tettvágy követte, Villány-Nagyharsányban, az egykori kőbányában Rétfalvi Sándor is megszervezte azt a szobrászati szimpóziumot, amely komoly hatást gyakorolt a magyar szobrászatra. Stílus-szabadságot teremthettek, kísérletezhettek, kiléphetek a műtermi keretek szűkebb teréből, a kiplasztikák helyett nagyobb térben és arányokban gondolkodhattak. A művészet kiemelkedő alkotásai gyakran a megrendelők függvényeként születtek; elgondolhatjuk azt az örök drámát, ami a művészi szabadság és a megrendelők egyre szűkebb gondolkodásmódja és igénye között feszül. A Rétfalvi Sándor műveiben fellelhető ambivalenciát is valahol

itt érthetjük meg. A harmónia és a rend megalkotásában mindig ott érezzük a drámát, az ártatlan szelídség és szeretet mellett ott van a szenvedély és szenvedés érzése, a reneszánsz zárt világát mindig áttöri a barokk nyitottsága.

Azt hiszem, ezzel már művészetének lényegi vonása felé közeledhetünk. Nem vállalkozom elemzésre, de a könyvben Pinczehelyi Sándor válogatásában jól érezhetjük ezt a drámát. Csak ilyen intim tárlatban tárulkozhatnak fel olyan közeli képek, hogy kiemelten, közelről láthatjuk Krisztus arcának döbbszent és keserű kifejezését, az elgyötört kezek ágbogát, a test görcsös elhajlását, ahogy egyik méltatója, Kovalovszky Márta írta a Havi-hegyi Korpuszról. Pinczehelyi Sándor horizontjából szemlélhetjük az alkotások részleteit, az ő értékelése határozza meg, hogy mit nézzünk szemmagasságból, felülről, félközeli alsó nézőpontból. Egy ilyen baráti – művésztaarsai közelítés emelheti ki igazán azt is, hogy milyen sokszínű az eddigi életmű, ugyanakkor mennyire ráismerhetően egységes Rétfalvi Sándor művészete. Az életrajz segít bennünket abban, hogy valamennyire közelebb kerüljünk a művész belső világához. Az Erdélyből hozott gyökér, a család valóságos érzülete és nevelése, a polgári-értelmisségi értékek őrzése a Nagykanizsán serdülő gyermeknek meghatározó élményei lehettek az ötvenes évek nehéz idejében, és ezt még drámaként élhette meg, mert a korszak nagyon elmentéses irányt szabott meg követendő példának. Rétfalvi Sándor az otthon, a család, a vallás, a tisztességesen elvégzett munka értékeit zárta magába, és azt korán megértette, hogy ezeket az értékeket csak a családi közösség, kötetlek őrizheti meg; neki is ezt kell megteremtenie, hiszen csak ebből a bázisból lehet kilépni abba a világba, amelyik rombolóan hat a vallásra, az erkölcsi értékekre, ugyanakkor mégis ebben a világban kell mozognunk, élnünk, megélnünk. Ezt a drámát szinte minden művész átélte, de nem egyforma mélységben, és nem egyforma következetességgel viszonyult hozzá. Négy évtized elmúltával elmondhatjuk, hogy Rétfalvi Sándor művészetének olyan alapjává vált ez a dráma, amelyet semmilyen eszmei-politikai változás nem oldott fel.

Az értékek megtartása, őrzése örök emberi-művészi feladat. Amiként a reneszánsz mesterei vigyáztak a természet, az erkölcs, a hit értékeire, ugyanezt ma meg sokszorozódó erővel kell vigyáznunk. Rétfalvi Sándor ezt a feladatot végzi és teljesíti. Tudatosan teljesíti. Amikor 1983-ban Rideg Gábor föltette neki azt a kérdést, mit tart élete legjelentősebb munkáinak, három dolgot nevezett meg. A viaszveszejtési bronzöntés újrahasonosítását, amit az Újvári-féle bronzöntőde létrehozásával megvalósított, a Havi-hegyi Korpuszt és a hetvenes évek elején készített Janus Pannonius reneszánsz kori költő életéhez és munkásságához kötődő plasztikai sorozatot. Ha ma tennénk fel ezt a kérdést, akkor ezt a sort bizonyosan

az újabb korpuszok, a Feltámadás és a Pécsi Székesegyház kapuzatának elkészítésével folytatná. Kovács Péter is úgy fogalmaz, hogy ez utóbbi munkája művészetének kiteljesedését jelenti, ebben egész eddigi életművének tanulságait kamatoztatta. Összegezte munkásságának minden lényeges elemét, amint arra lehetőséget kapott. Motívumaiban a szülő egyszerre a természetet, a közeli Villányt idézi meg, és a krisztusi feltámadás misztériumát is kifejezi. A tájjal való azonosulása régi keletű, a Pannónia dicsérete sorozatban is a Dél-Dunántúl plasztikus szépségét mutatja meg, amiben az életet, a termékenységet hangsúlyozza, Krisztus alakja pedig végigkíséri életművét. A kapu kazettáival, szépségével pedig felemelkedik az európai nagyságrend szintjére, Firenze és Róma mestereinek hasonló teljesítményei mellé.

Ha ezt a sorozatot tekintjük eddigi munkái pilléreinek, akkor láthatjuk igazán, hogy mennyire egységes, szinte zárt az ő művészi világa. Az élet és halál misztériumát a történelem is többször előidézte, a háború, az ember telenség más eszközei sok áldozatot követeltek. Már az 1968-ban alkotott A hetedik kereszt később megsemmisült alkotását is itt említem meg, majd következtek a háború áldozataira emlékező művei. Elsőként sorolom a Téglák emlékművét, amit Nagykanizsán állított fel. Megjelenésében is meghökkentő alkotás, ami egy tartópillére felemelt téglafal. Az emlékmű annak a lebontott háznak a tégláiból lett mementó, amelyben a városból elhurcoltakat gyűjtötték össze egykor, a téglák ugyanis megőrizték a rájuk vésett, rájuk kapart feliratokat, neveket, üzeneteket. 2004-ben a magyar zsidóság hatvan éve történt tragédiájának emlékére készített nagy hatású emlékművet. Egyszerű, súlyos, meghasadt kettős kőtáblán a parancsolatokat idézi vissza, amit az ember elhagyott, és így embertársára

támadt pusztítóan. A kőtáblákat bronzba öntött menóra avatja szentélyé. Egyszerre tárgyiasan erőteljes és feloldóan szakrális. Ugyancsak Nagykanizsán a temetőben áll a II. világháború áldozataira emlékező munkája. Ez is egyszerűségével megrendítő: egy nyolcszögű fekete gránitoszlop, derekán hófehér carrarai márványból „kötött” kendővel. A kockakövön Pilinszky verssorát idézi: „Elfelejtett kiáltani, mielőtt földre roskadt”.

E mementók sorától nem állnak távol a síremlékek változatos darabjai. Barát, művésztárs, hitben és erkölcsben azonos költő, tudós professzor, híres művész síremlékét készítette el. Eck Imre, Kígyós Sándor és Pilinszky János nevét emelem ki. Mély tiszteletet és szeretetet fejeznek ki ezek az átláthatóan tiszta emlékművek. De művészvilágába szervesen illeszkednek a történelmi személyiségek alakjai, Janus Pannonius, Batthyány Lajos, Zrínyi Miklós, Lázár Vilmos, Nagysándor József is, vagy említhetjük a családi vallásos érzelemnek tisztelgő Ecce Homo művét, a tekintélyes kortársokról készített alkotásokat.

Csak vázlatos lehet ez az áttekintés. Rétfalvi Sándor eddigi életműve olyan széleskörű és nagyságrendű, hogy részletes méltatás illeti meg. Kovács Péter és Pinczehelyi Sándor méltó összegzést adtak munkáiról e gyönyörű könyvben. Pinczehelyi Sándortól azt is megtudhattuk, hogy Rétfalvi Sándor alkotásaiból már régen meg kellett volna születni egy ilyen kiadványnak, és nagyon sok műve, rajzai, vázlatai most sem kerülhettek e könyvbe. Remélhetjük tehát, hogy ezt az első gyönyörű összegzést még továbbiak követik. Annál is inkább, mert Rétfalvi Sándor olyan alkotó, aki tudja, hogy a mai világban is van tennivalója az emberért, hiszen mestersége: szobrászművész.

Színház téri díszkút, Pécs